

Fiskální nerovnováha

definice

- nesoulad mezi veřejnými příjmy a výdaji
- rozlišit krátkodobou a dlouhodobou
 - přebytek, vyrovnaný rozpočet, **deficit**
 - **dluh**

spousta otázek ...

- je to zdravé, správné? – měl by stát víc utrácet než jsou příjmy
- kolik si může půjčit
- jaká forma, splatnost, ...
- jaké jsou ekonomické a sociální implikace zadlužení
- jak snižovat deficit/dluh

obsah přednášky

- teorie krátkodobé fiskální nerovnováhy (vznik, členění, financování)
- teorie dlouhodobé fiskální nerovnováhy (členění, aspekty)
- situace ve světě, situace v ČR
- možnosti snížení dluhu
- fiskální kritéria

krátkodobá fiskální nerovnováha

- nesoulad mezi rozpočtovými příjmy a rozpočtovými výdaji v rámci jednoho rozpočtového období
- zajímá nás hlavně deficit
 - VEFI tíhnou k deficitnosti (potřeby jsou neomezené ...)
 - deficit má dlouhodobý dopad
- nebudeme posuzovat makroekonomické důsledky (keynesiánská politika)

členění

- deficit můžeme členit:
 - podle toho, který rozpočet - konsolidační
 - z pohledu času
 - podle významu úroků z veřejného dluhu
 - na strukturální a cyklický
 - podle použité metodiky

konsolidační přístup

- zajímá nás, kde deficit vznikl
- v případě ČR vzniká největší část deficitu u státního rozpočtu (centrálních rozpočtů)
- menší část vzniká u místních rozpočtů (v některých státech ze zákona zakázáno)
- nutno rozlišit deficit **státního rozpočtu** a **konsolidovaný veřejný**

pohled času

- z hlediska času můžeme na nerovnováhu nahlížet:
 - **plánovaná** nerovnováha - např. Návrh státního rozpočtu ČR, který jde každoročně do PSP ČR
 - nerovnováha v **průběhu** rozpočtového období - dynamický pohled
 - nerovnováha na **konci** rozpočtového období - statický (bilanční) pohled
- nutno odpovědět, proč se liší plánovaná od průběžné nebo konečné nerovnováhy

ekonomický pohled

- Ekonomická teorie rozlišuje:

Strukturální (aktivní, chtěný) schodek

- záměrný charakter - vlády se z různých důvodů rozhodují pro **expanzivní** fiskální politiku (FP)

Cyklický (pasivní, vyvolaný) schodek

- vliv ekonomického cyklu nebo jiných exogenních šoků (vládou těžce ovlivnitelné faktory)

- **celkový deficit = aktivní + pasivní deficit**

ekonomický pohled (2)

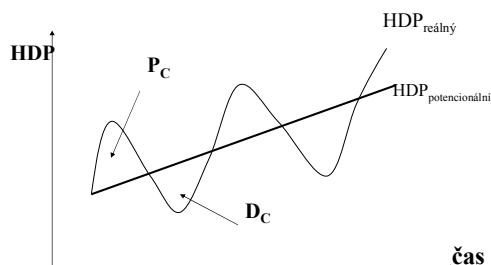
Aktivní schodek

- expanzivní FP
- politické důvody (populismus, slabá vláda)
- snaha rozložit důsledky výdajových šoků (stárnutí populace, transformace hospodářství)

Pasivní schodek

- hospodářský pokles
- růst cen základních surovin (ropa)
- přírodní katastrofa
- úroky z veřejného dluhu

ekonomický pohled (3)

význam úroků z veřejného dluhu

- z hlediska dlouhodobých fiskálních nerovnováh je nutno rozdělit deficitu (VD) na primární deficit (PD) a úroky z veřejného dluhu (UVD)

$$VD = PD + UVD$$

- z hlediska hospodaření vlády se tak může stát, že primární deficit je kladný (přebytek) a celkový deficit je způsoben úroky z veřejného dluhu
- pozor na dluhovou past

použitá metodika - ČR

- jiný deficit v metodice GFS a ESA 95
- deficit v ČR ovlivněn privatizačními příjmy
-> deficit s čistými půjčkami
- dále vliv financování transformačních institucí (skupina ČKA) -> deficit bez těchto dotací

Způsoby krytí deficitu

- zvýšení daní (jiných veřejných příjmů)
- snížení výdajů
- dluhové financování
- emisní krytí schodku

dlouhodobá nerovnováha

- neřešení krátkodobé fiskální nerovnováhy vyvolá vznik veřejného dluhu
$$D_1 = D_0 + VD_1$$
- hodnota pečlivě sledována finančními trhy – bezriziková investice
- při překročení únosné hranice (?) řada negativních aspektů
- krajní řešení – krach vlády

členění

- veřejný dluh můžeme členit:
 - podle typu vlády
 - na vnější a vnitřní
 - explicitní a implicitní
 - podle formy

vnější a vnitřní dluh

- předpoklad: vnitřní dluh = Kč a domácí vlastníci a naopak
- názory na „dobrý mix“ se různí:
 - u vnitřního dluhu dlužíme sami sobě=redistribuce (+), zadlužuje budoucí generace (+-), vytlačujeme soukromé investice (-), ale vytváříme bezriziková aktiva (+)
 - u vnějšího dluhu dlužíme občanům jiného státu=transfer (-), dopad na znehodnocení měny a/nebo přebytek obchodní bilance (-), existence rizika směnného kurzu (-)
- ČR dosud financovala výhradně z domácích zdrojů – viz www.mfcr.cz – v poslední době se objevují názory zdůvodňující nutnost emise v €

explicitní a implicitní

- rozdělení z pohledu jeho viditelnosti
- explicitní je zapsán v statistice a profinancován
- implicitní je evidován „v podrozvaze“ – je dosud skryt – na explicitní se přemění v budoucnu
- viz ČKA, České dráhy, IPD, ...

forma dluhu

- možno rozlišit podle instrumentu:
 - úvěr – hrají menší roli
 - krátkodobý CP: SPP – splatnost do 1 roku
 - dlouhodobý CP: SD – splatnost až 20 let
 - viz www.mfcr.cz

Řešení dluhu

Aktivní cesta ■ rozpočtové řešení ■ privatizace ■ monetární řešení ■ neuznání/nesplácení dluhu	Pasivní cesta ■ neanticipovaná inflace ■ ekonomický růst ■ zahraniční granty a dary

$$\frac{D_1}{HDP_1} = \frac{D_0}{HDP_0} * \frac{1+r}{1+q} + \frac{PD_1}{HDP_1} - \frac{\Delta M_1}{HDP_1}$$

Deficity ve světě jako % z HDP

- viz: www.oecd.org

	1985	1995	2000
ČR		-2,2 %	-4,8 %
Německo	-3,3 %	-3,3 %	-1,8 %
Belgie	-10,8 %	-3,9 %	-1,1 %
Řecko	-6,5 %	-10,6 %	-2,1 %
Polsko		-3,0 %	-2,5 %
USA	-3,5 %	-1,9 %	0,6 %
Státy OECD	-4,0 %	-3,4 %	-1,5 %

Framen: OECD Economic Outlook, Paris 1998

Dluh ve světě jako % z HDP

	1993	1998	2002
ČR			
Německo	47,4	63,2	61,3
Belgie			
Itálie	117,9	117,5	106,3
Japonsko	69,0	103,0	143,3
USA	75,8	68,3	58,9
Státy OECD			

Tabulka 8.2: Vládní sektor - saldo a dluh

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
Konsolidované saldo VS vč. čistých půjček	mil. Kč	-4,3	-19,0	-20,3	-11,2	-62,2	-40,0	-11,5	-129,4	-90,4	-86,0
Konsolidované saldo VS bez čistých půjček	mil. Kč	-26,0	-35,4	-43,5	-52,6	-87,1	-107,6	-153,1	-130,5	-96,0	-154,0
Konsolidované saldo VS bez čistých půjček a dotací II	mil. Kč	-15,0	-23,0	-25,2	-44,9	-67,0	-56,5	-89,1	-99,3	-76,3	-114,1
Čekované saldo¹⁾											
- státního rozpočtu	mil. Kč	-5,4	-19,5	-25,0	-34,9	-52,0	-43,3	-45,7	-110,1	-76,7	-97,2
- zdravotních pojišťoven	mil. Kč	-3,0	-1,5	-1,1	2,5	2,1	1,4	-1,2	0,1	0,2	-0,5
- mimořádných fondů	mil. Kč	9,0	0,8	-3,6	2,0	-9,4	24,3	40,2	-20,6	-16,7	19,7
- územních samosprávných celků	mil. Kč	-1,3	-4,0	1,5	10,5	-2,5	-11,2	-4,3	-2,9	-0,9	-7,5
Konsolidovaný dluh vládního sektoru²⁾	mil. Kč	206,7	217,5	240,0	275,2	332,4	404,5	444,5	553,0	659,3	763,4
- státní dluh (konsolidovaný)	mil. Kč	161,6	172,2	193,6	226,0	287,4	342,5	392,9	490,0	587,7	684,2
- dluh zdravotních pojišťoven	mil. Kč	1,2	2,4	1,7	1,2	0,2	0,5	0,4	0,3	0,2	0,3
- dluh mimořádných fondů	mil. Kč	22,5	17,2	15,0	16,6	14,3	22,4	3,2	2,2	1,2	3,5
- dluh územních samosprávných celků	mil. Kč	20,1	34,4	39,2	40,3	41,4	49,0	56,7	71,6	77,0	82,2
- domácní	mil. Kč	137,4	141,7	175,4	215,1	269,8	373,5	407,8	486,5	-	-
- zahraniční	mil. Kč	57,2	49,6	33,9	28,7	29,0	31,0	36,7	66,5	-	-
- neidentifikované ³⁾	mil. Kč	12,2	26,2	30,7	31,4	32,0	0,0	0,0	0,0	-	-

Tabulka 8.6: Vládní deficit a vládní dluh podle Maastrichtu (% HDP, podle ESA 95)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
deficit %	3,1	2,4	5,0	3,6	3,7	5,9	6,8	11,7	3,0
dluh %						27,2	30,7	38,3	37,4

názory na nerovnováhu a kritéria

- historicky princip každoročně vyrovnaného rozpočtu
- později (keynesiánství) princip cyklicky vyrovnaného rozpočtu
- spor ekonomických teorií o ekonomický dopad fiskální nerovnováhy
- Maastrichtská (konvergenční) kritéria
- Pakt stability a růstu

situace v ČR

- vysoké deficity a rostoucí veřejné zadlužení
- vyčerpané privatizační příjmy a neprovedená penzijní reforma (!)
- vláda přijala a uvádí do života koncepci „Reformy veřejných rozpočtů“

názory na situaci v ČR

- velice různorodé:
 - hysterie: Argentina do 5 let
 - nic se neděje – financování transformace
 - měli bychom se dál zadlužovat – podpořit ekonomický růst – dluh se automaticky zmenší
 - vláda X opozice
 - ČNB: nutnost provedení reformy – mezní úroveň dluhu kolem 30 % HDP
 - reforma příjmové X výdajové strany rozpočtu